

ФАКТОРИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Досліджено ключові фактори міжнародної конкурентоспроможності України. Оцінено конкурентні позиції України за існуючими міжнародними рейтинговими методиками та виявлено основні фактори впливу на них. Побудовано моделі, які описують вплив цих факторів на рівень міжнародної конкурентоспроможності України. Надано практичні рекомендації щодо зміцнення позицій нашої держави на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Ключові слова: конкурентоспроможність, прямі іноземні інвестиції, обсяг експорту, рейтингове оцінювання, конкурентні переваги.

Вертелева О. Факторы международной конкурентоспособности Украины. Исследованы ключевые факторы международной конкурентоспособности Украины. Оценены конкурентные позиции Украины по существующим международным рейтинговым методикам и установлены основные факторы влияния на них. Построены модели, описывающие влияние этих факторов на уровень международной конкурентоспособности Украины. Даны практические рекомендации по укреплению позиций нашего государства на внутренних и внешних рынках.

Ключевые слова: конкурентоспособность, прямые иностранные инвестиции, объем экспорта, рейтинговое оценивание, конкурентные преимущества.

Постановка проблеми. Одним з основних пріоритетів національних інтересів України є створення конкурентоспроможної, соціально

орієнтованої ринкової економіки, здатної успішно інтегруватись у європейський політичний, економічний та правовий простір. Для забезпечення стійкого розвитку української економіки та уникнення негативного зовнішнього впливу необхідно розробити і втілити в життя стратегії, спрямовані на підвищення міжнародної конкурентоспроможності нашої держави.

Конкурентоспроможність країни ґрунтується на її здатності займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку за наявності економічного потенціалу, який забезпечує динамічне зростання на інноваційних засадах. При цьому необхідними передумовами є розвинена система ринкових інститутів, здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури, що дає змогу максимально забезпечити реалізацію національних інтересів.

Розробка та реалізація концепції конкурентоспроможності для української економіки – необхідна умова виходу з кризового стану та подолання посткризових проблем. Тільки висока конкурентоспроможність вітчизняної економіки як на внутрішньому, так і світовому ринках здатна закласти надійний фундамент для підвищення життєвого рівня населення.

Змістовний аналіз особливостей розвитку національних економік, достовірність інформаційної бази щодо оцінки поведінки різних економічних агентів на світових ринках, встановлення взаємозв'язків між основними макроекономічними показниками країни та рівнем її конкурентоспроможності, а також побудова ефективних моделей для виявлення та прогнозування основних тенденцій розвитку економіки України набувають дедалі більшої актуальності.

Існує значна кількість наукових праць, присвячених проблемам конкурентоспроможності, розроблені різноманітні методики рейтингового оцінювання країн світу. Проте питання щодо ключових факторів, які мають визначальний вплив на рівень конкурентоспроможності, залишаються недостатньо дослідженими. Існуючі моделі лише частково відповідають тенденціям розвитку останніх років. Тому проблема виявлення основних факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність, а також встановлення числових залежностей з метою формування подальших рекомендацій щодо впровадження заходів економічної політики залишається надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні теоретичні аспекти міжнародної конкурентоспроможності висвітлено у працях таких вчених, як П. Рапкін, Дж. Странд, П. Кругман, А. Мазаракі, В. Лагутін, О. Швиданенко, А. Антонюк [1–7] та ін. Найбільш ґрунтовне дослідження груп факторів, що визначають рівень конкурентоспроможності, належить М. Портеру [8]. Вирішенню питань підвищення рівня конкурентоспроможності України присвячено праці В. Романенка [9], Ю. Уманціва [10], І. Скорохода [11] та ін.

Метою статті є визначення ключових факторів конкурентоспроможності держави, взаємозв'язку між ними, побудова моделей, які описують вплив цих факторів на рівень міжнародної конкурентоспроможності України, встановлення конкурентних переваг, виявлення основних індикаторів, що знижують національну конкурентоспроможність та формування практичних рекомендацій для України щодо зміцнення позицій на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Матеріали та методи. Під час дослідження, проведеного на підставі ґрунтовного аналізу наукових праць зарубіжних і вітчизняних економістів з питань міжнародної конкурентоспроможності, використано матеріали Державної служби статистики України, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту менеджменту та розвитку, Міжнародного інституту управління розвитком, застосовано сукупність новітніх методів наукового пізнання, системного підходу та узагальнення. Застосовано методи економіко-математичного моделювання, кореляційного та регресійного аналізу.

Результати дослідження. В умовах глобалізації та курсу України на євроінтеграцію можливості реалізації національних інтересів визначаються рівнем представлення держави на міжнародній арені, що забезпечує відповідний потенціал самозбереження та конкурентоспроможності країни, а також сприяє її соціально-економічному та політичному розвитку.

Конкурентоспроможність країни виявляється у здатності досягти високих темпів економічного зростання, забезпечити постійне збільшення реальної заробітної плати, просувати на світовий ринок конкурентоспроможні фірми та передбачає наявність сильної конкурентоспроможної економіки, представленої високопродуктивними кластерами, що поліпшують якість товарів і послуг, забезпечують створення нових робочих місць у майбутньому. Здатність адаптуватися до змін, що відбуваються на світовому ринку, базується на таких економічних факторах, як інвестиційні, інноваційні, виробничі потужності та ін. Проте їх дія повинна поєднуватись із політичними та соціальними чинниками, які теж впливають на функціонування національної економіки на світовому ринку [7, с. 32].

Конкурентоспроможність національної економіки можна також визначити як економічну категорію, що характеризує стан відносин у державі стосовно забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адекватного до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [10, с. 14].

Американські вчені П. Рапкін і Дж. Странд стверджують, що конкурентоспроможність країни є політико-економічною концепцією,

яка впливає на військовий, політичний і науковий потенціал країни та є невід'ємним фактором відносних позицій країни в міжнародній політичній економіці [1, с. 118].

Конкурентоспроможність необхідно досліджувати в динаміці, бо успіх національної економіки не може оцінюватися тільки з точки зору становища країни в певних сферах. Адже всі сектори національної економіки не завжди конкурентоспроможні на світовому ринку, а ті фірми і галузі, які є лідерами нині, в довгостроковому періоді можуть цю перевагу втратити, поступаючись зарубіжним конкурентам.

Однією з глобалізаційних умов залучення України до міжнародної економічної діяльності, на думку фахівців, є збільшення рівня відкритості національної економіки, а сам процес оптимізації рівня відкритості економік країн пов'язується з визначенням позиції країн у міжнародних рейтингах [4, с. 263].

Рейтинги як узагальнена оцінка діяльності економічної системи набули значного поширення через складність одночасного контролю великої кількості різноманітних показників у фінансово-економічному аналізі та необхідність визначення чітко окресленого кола агрегованих показників для детального вивчення країн, їх конкурентних переваг та слабкості.

У теорії та практиці міжнародних економічних відносин концепція міжнародної конкурентоспроможності базується на системі оцінок порівняльних переваг національних економік за складним переліком індикаторів, що відображають вплив ключових факторів на різні аспекти економічної діяльності на макро- та мікрорівнях. Найбільш впливовими визнано дослідження міжнародної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (*WEF*), Міжнародного інституту менеджменту та розвитку (*MIMP*) та Міжнародного інституту управління розвитком (*IMD*). Застосовувані ними методології сконструйовані у такий спосіб, щоб можна було оцінити конкурентоспроможність економіки за допомогою одного показника, розрахованого на основі складного алгоритму, що враховує кількості чинників. Найбільш відомими є такі методики, як Індекс розвитку людського потенціалу (*Human Development Index, HDI*), Глобальний індекс миру (*Global Peace Index, GPI*), Індекс сприйняття корупції (*Corruption Perceptions Index, CPI*), Індекс глобалізації (*Index of Globalization*), Індекс легкості ведення бізнесу (*Ease of doing business Index*), Індекс свободи преси (*Press Freedom Index, PFI*), Індекс економічної свободи (*Index of Economic Freedom*). Цей перелік не є вичерпним, адже останнім часом рейтингові методики оцінки набувають популярності. Проте інші індекси розраховуються для меншої кількості країн світу й існують менш тривалий проміжок часу.

У *табл. 1* представлено позиції України у міжнародних рейтингах відповідно до зазначених методик.

Таблиця 1

Україна у міжнародних рейтингах*

Індекс	Позиція України / кількість країн у рейтингу		Зміна
	2013 р.	2014 р.	
Глобальний індекс конкурентоспроможності	84/142	76/144	↑ 8
Індекс економічної свободи	161/179	162/177	↓ 1
Індекс сприйняття корупції	144/177	142/175	↑ 2
Індекс легкості ведення бізнесу	152/185	112/189	↑ 40
Глобальний індекс миру	111/162	141/162	↓ 30
Індекс глобалізації	44/208	44/191	–
Індекс свободи преси	126/179	127/180	↓ 1

* Складено автором за [12–16].

До конкурентних переваг України можна віднести високий рівень освіти та грамотності населення, інтегрованість у глобальні процеси.

У 2014 р. спостерігалось погіршення позицій України за показниками економічної свободи, миролюбності та свободи преси.

Серед розглянутих показників найвідомішим та найбільш ґрунтовним дослідженням конкурентоспроможності країн світу є Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК), методику обчислення якого удосконалено шляхом врахування типологізації країн за рівнем доходу на одну особу, розроблену М. Портером [8], і детально описану, зокрема в монографії А. Мазаракі та ін. [3, с. 44–46].

ГІК складений з 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини формується з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, які впливають на бізнес-клімат у досліджуваних країнах), а на одну третину – із загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями). Всі змінні об'єднані у 12 контрольних показників (рис. 1), що визначають національну конкурентоспроможність. Ці показники, у свою чергу, об'єднані у три групи факторів.

У рейтингу Всесвітнього економічного форуму "Індекс глобальної конкурентоспроможності 2014–2015" Україна посіла 76 місце серед 144 країн світу, піднявшись на 8 позицій порівняно з попереднім роком. Для порівняння, два роки тому Україна посідала 73 місце. Загальний бал розвитку України за семибальною шкалою у 2014–2015 рр. становив 4.1 бала. При цьому анексія Криму і конфлікт на Донбасі мало вплинули на результати, оскільки до того часу дані вже були зібрані. Однак обидві ці події неодмінно вплинуть на конкурентоспроможність країни в майбутньому.

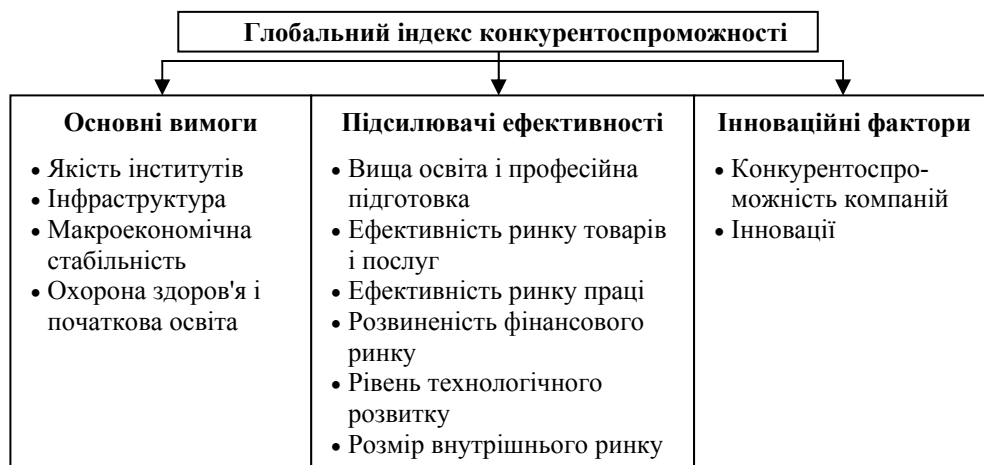

Рис. 1. Складові глобального індексу конкурентоспроможності
(складено автором за [12])

У звіті зазначено, що прогрес був досягнутий завдяки більш позитивному сприйняттю інститутів та ефективності ринків, а також покращанню результатів у галузі освіти. Проте, на думку авторів рейтингу, це насамперед пов'язано з політичними очікуваннями після зміни влади в Україні.

Серед основних індикаторів, що знижують національну конкурентоспроможність, названо неефективну інституціональну структуру (130 місце), домінування великих компаній на внутрішніх ринках (129 місце), низьку конкурентність ринків (125 місце) і, як наслідок, їх недостатню ефективність (112 місце).

На рис. 2 відображено динаміку відносних конкурентних позицій України у 2001–2015 рр. Цей показник розраховано як співвідношення місця України за показником ГІК до загальної кількості країн у рейтингу для репрезентативності графіка. Найнижча оцінка відповідає найвищому рівню конкурентоспроможності країни.

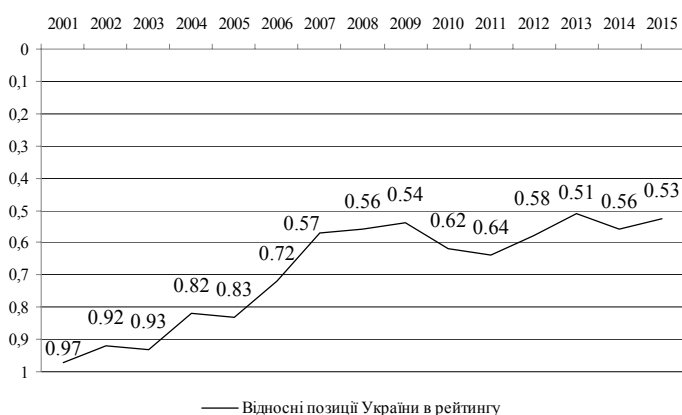

Рис. 2. Рівень конкурентоспроможності України за ГІК у 2001–2015 рр.
(складено автором за [12])

У табл. 2 складові ГІК для України розглянуто детальніше.

Таблиця 2

Складові ГІК для України, 2014–15 рр.*

Фактор	Місце у рейтингу (серед 144 країн)	Значення показника
Загальна позиція	76	4.1
Основні вимоги (40 %)	87	4.4
Якість інститутів	130	3.0
Інфраструктура	68	4.2
Макроекономічна стабільність	105	4.1
Охорона здоров'я і початкова освіта	43	6.1
Підсилювачі ефективності (50 %)	67	4.1
Вища освіта і професійна підготовка	40	4.9
Ефективність ринку товарів і послуг	112	4.0
Ефективність ринку праці	80	4.1
Розвиненість фінансового ринку	107	3.5
Рівень технологічного розвитку	85	3.5
Розмір внутрішнього ринку	38	4.6
Інноваційні фактори (10 %)	92	3.4
Конкурентоспроможність компаній	99	3.7
Інноваційний потенціал	81	3.2

* Складено автором за [12].

На основі того, які фактори є найвпливовішими для кожної країни, можна визначити рівень розвитку, на якому вона знаходиться.

Для опису стадій розвитку Всесвітнім економічним форумом прийнято класифікацію М. Портера. На *першій стадії* зростання економіки залежить від наявності факторів, а країни конкурують за рахунок забезпеченості ресурсами, передусім некваліфікованою (дешевою) робочою силою і природними ресурсами. Збереження конкурентоспроможності на цій стадії розвитку в основному залежить від стабільного функціонування державних і приватних інститутів (субіндекс № 1), достатньої інфраструктури (№ 2), стабільної макроекономічної бази (№ 3), а також здорової і грамотної робочої сили (№ 4).

При подальшому розвитку (та підвищенні оплати праці) країни переходять на *другу стадію*, коли зростання економіки залежить від ефективності. На цьому етапі посилення конкурентоспроможності значною мірою залежить від якості вищої освіти і професійної підготовки (№ 5), ефективності ринку товарів і послуг (№ 6), стабільності функціонування ринку праці (№ 7), розвиненості фінансового ринку (№ 8),

здатності користуватися існуючими технологіями (№ 9) та великого обсягу внутрішнього і зовнішнього ринків (№ 10).

І нарешті, коли країни переходять на *третю стадію* залежності від інновацій, підтримка високого рівня зарплат і відповідного життєвого рівня можлива тільки тоді, коли компанії здатні конкурувати, використовуючи нову й унікальну продукцію. На цьому рівні компанії повинні конкурувати за допомогою інновацій (№ 12) і виробляти нові різноманітні товари, використовуючи найрізноманітніші виробничі процеси (№ 11).

У *табл. 3* наведено ваги субіндексів та пороги доходу, що визначають стадію розвитку країни.

Відповідно до цього підходу Україна знаходиться на другій стадії розвитку, визначальними для неї є фактори ефективності. На цій стадії розвитку перебувають ще 29 країн світу.

Таблиця 3

Стадії розвитку країни*

Показник	I	Перехід від I до II	II	Перехід від II до III	III
ВВП на одну особу, дол. США	< 2000	2000–2999	3000–8999	9000–17000	> 17000
Вага базових субіндексів, %	60	40–60	40	20–40	20
Вага факторів ефективності, %	35	35–50	50	50	50
Вага факторів інновації, %	5	5–10	10	10–30	30

* Складено автором за [12].

З огляду на поточну стадію економічного розвитку факторами, які значною мірою визначають рівень конкурентоспроможності України та впливають на підвищення рівня макроекономічної стабільності, є: обсяг ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, сальдо зовнішньоторговельного балансу, обсяг експорту.

За допомогою методів кореляційного та регресійного аналізу можна дослідити, які з факторів найбільше впливають на рівень міжнародної конкурентоспроможності України, як саме описується цей зв'язок та проаналізувати взаємозв'язок між рівнем прямих іноземних інвестицій в економіку країни та її конкурентоспроможністю.

На графіку (*рис. 3*) відображено динаміку показника ГІК для України, а також накопичені обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Показник ГІК, що відкладений на допоміжній осі, вимірюється у балах від 1 до 7.

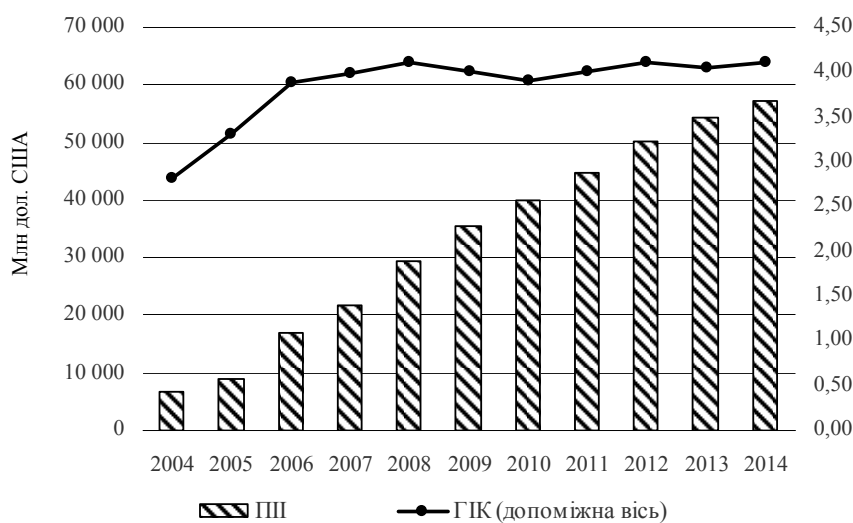

Рис. 3. Динаміка ГК та ПП для України

(складено автором за [12; 17])

Оскільки рівень кореляції між обсягом експорту і такими показниками, як ВВП та сальдо зовнішньоторговельного балансу, є дуже високим, до моделі доцільно включити лише один із цих факторів.

Індекс конкурентоспроможності є величиною, що належить проміжку (1; 7), оскільки його відкладено на допоміжній осі, тому для сумірності даних прологарифмуємо ряди факторних змінних. Згідно з проведеними розрахунками залежність між значенням Індексу глобальної конкурентоспроможності для України, а також значеннями приросту прямих іноземних інвестицій і обсягом ВВП України, описується таким рівнянням:

$$CI_t = 0.6657 \cdot \log(GDP_t) + 0.0940 \cdot \Delta FDI_t + \varepsilon_t, \quad (1)$$

- де CI_t – індекс конкурентоспроможності країни;
 ΔFDI_t – приріст прямих іноземних інвестицій, млрд дол. США;
 GDP_t – обсяг ВВП, млн дол. США;
 ε_t – похибка прогнозу;
 t – номер періоду.

Усі змінні є значимими за рівня надійності 95 %, скоригований коефіцієнт детермінації рівний 0.88. Гіпотезу про наявність взаємозв'язку між залежною та факторними змінними підтверджено. Модель є стійкою.

Значення індексу за 2004–2014 рр. та модельні дані зображено на *рис. 4*.

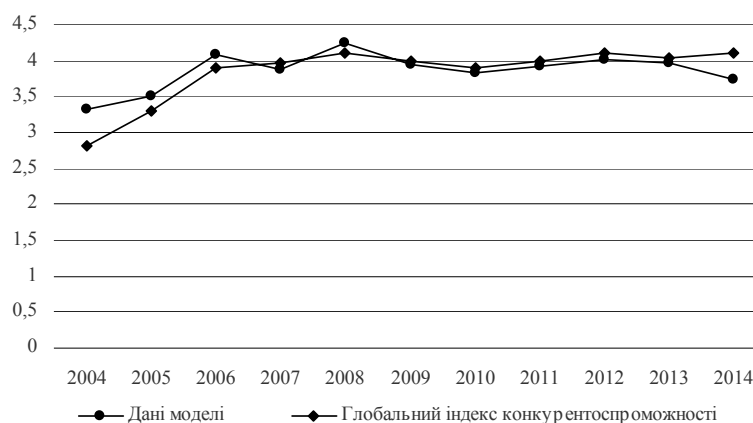

Рис. 4. Порівняння значень ГІК та даних, отриманих з моделі (1)
(побудовано автором на основі [12] та власних розрахунків)

Якщо замість ВВП до моделі включити обсяг експорту, модель матиме такий вигляд:

$$CI_t = 0.5990 \cdot \log(Exp_t) + 0.1016 \cdot \Delta FDI_t + \varepsilon_t, \quad (2)$$

де Exp_t – обсяг експорту, млн грн.

Усі змінні за рівня надійності 95 % є значимими, скоригований коефіцієнт детермінації дорівнює 0.89. Гіпотезу про наявність взаємозв'язку між залежною та факторними змінними у моделі (2) підтверджено. Ця модель є стійкою.

На рис. 5 зображено динаміку Індексу конкурентоспроможності України за 2004–2014 рр. та наведено дані, отримані з моделі (2).

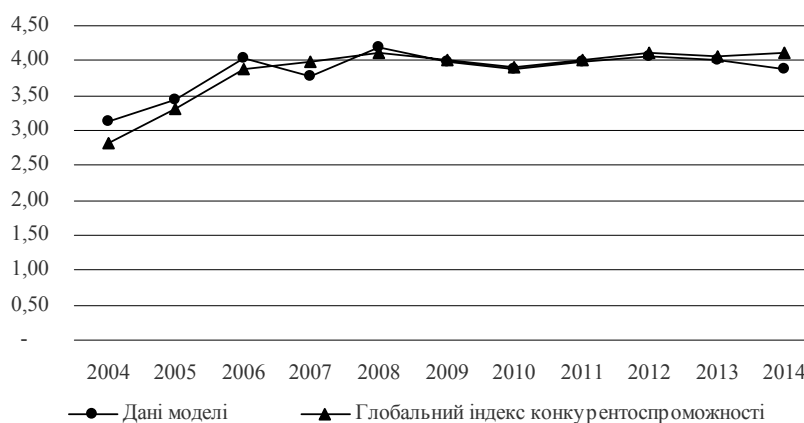

Рис. 5. Порівняння значень ГІК та даних, отриманих з моделі (2)
(побудовано автором на основі [12] та власних розрахунків)

Якщо порівнювати побудовані моделі, то доцільніше прогнозувати рівень конкурентоспроможності за моделлю (2). Адже великий обсяг ВВП країни ще не свідчить про конкурентоспроможність виробленої нею продукції на зовнішніх ринках. У свою чергу, значення експорту є досить важливим чинником: високий рівень експорту показує, що вироблені товари та послуги є конкурентоспроможними, а економіка відкритою та інтегрованою в глобальні процеси. Ця позиція може бути підтверджена і висновками із ґрунтовного дослідження проблем відкритості національної економіки [5].

Стрімке зростання модельованого рівня конкурентоспроможності у 2005 р. пояснюється значним припливом іноземних інвестицій в економіку України, пов'язаним з придбанням заводу "Криворіжсталь" іноземними інвесторами. Таке надходження інвестицій мало позитивний ефект лише у першому періоді, зокрема вплинуло на рівень зайнятості.

Після 2006 р. темпи зростання сповільнюються. У 2008–2010 рр. відбулося зниження рівня конкурентоспроможності, що пояснюється світовою кризою, яка вразила економіку України значно більше, ніж інші європейські держави. Починаючи з 2010 р., Україна покращує свої позиції. Проте відповідно до проведеного дослідження та побудованої моделі, починаючи з 2015 р., Україна втрачатиме позиції в рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, що пояснюється поглибленням економічної та політичної кризи в країні.

Відсутність істотних позитивних тенденцій в економічному розвитку України у найближчий період прогнозують і експерти Міжнародного валютного фонду (МВФ), що знайшло своє відображення в Постанові Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 558 "Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017–2019 роки". Прогноз на 2016–2019 рр. розроблено за двома сценаріями. Макропараметри *сценарію 1* узгоджені з МВФ і передбачають успішну реалізацію економічної програми, яку запроваджуватиме Уряд України за підтримки МВФ та інших міжнародних партнерів. *Сценарій 2* відповідно до рекомендацій МВФ передбачає більш песимістичний розвиток порівняно із *сценарієм 1*, з огляду на те, що економічні реформи реалізуються на тлі ряду суттєвих викликів та ризиків. У зв'язку з цим відновлення зростання може зайняти більше часу та виявитися менш вираженим. Так: *сценарій 1* передбачає зростання ВВП у 2016 р. на рівні 2 %, *сценарій 2* – падіння ВВП на 0.3 %; номінальний ВВП прогнозується в обсязі 2 262 млрд грн та 2 245.7 млрд грн відповідно; інфляція на рівні 12 та 14.7 % відповідно (грудень до грудня). Разом з тим, у середньостроковій перспективі можливе відновлення національної економіки, зокрема за *сценарієм 1* ВВП зростатиме в середньому протягом 2017–2019 рр. на 3.8 % щороку, за *сценарієм 2* – на 2.3 % [18].

Аналітики української фінансової групи *ICU (Investment Capital Ukraine)* є ще більш песимістичними у своїх економічних прогнозах. Зокрема, вони спрогнозували: скорочення національної економіки у 2015 р. на 7.6 %, у 2016 р. – 0 %, і лише у 2017 р. можливе зростання економіки на 2.6 %; рівень інфляції у 2015 р. – 29 %, у 2016 р. – майже 18 %, а у 2017 р. – 15 % [19].

Зважаючи на складне економічне становище та досить стримані прогнози щодо його покращання, для України важливо визначити ті пріоритети розвитку, які дадуть змогу зміцнити внутрішні та зовнішні позиції країни стосовно конкурентного розвитку та реалізувати її конкурентні переваги. Одним з орієнтирів на цьому шляху може слугувати дорожня карта глобальних трендів, визначена на 2015–2025 рр. [20]. Попри те, що кожна країна має відмінну залежність рівня її конкурентоспроможності від тих чи інших факторів, їх ідентифікація дозволяє зосереджувати увагу саме на тих напрямках розвитку, що в перспективі можуть створити стійкі конкурентні переваги для України.

До зовнішніх конкурентних переваг (факторів) країни традиційно відносять: вигідне географічне розташування та сприятливий клімат; наявність значних за обсягом, доступних та дешевих природних ресурсів; високий освітній рівень населення; якісну систему підготовки та перепідготовки кадрів; високу ефективність використання ресурсів; динамічність внутрішнього ринку; розвиненість ринкової інфраструктури; наявність значної частини конкурентоспроможних національних фірм; високий рівень конкуренції в економіці; високий рівень витрат на НДДКР з системою державної підтримки інноваційної діяльності; помірний рівень інфляції; низькі ставки за кредитами; достатній рівень розвитку фінансової системи; помірні ставки податків; високий рівень корпоративної культури; активну державну підтримку малого і середнього бізнесу; відкритість суспільства та національного ринку; високий рівень інтегрованості країни у світовій економічній простір; стабільність політико-правової системи; гармонізацію національної системи стандартизації і сертифікації з міжнародною системою тощо.

Внутрішніми конкурентними перевагами (факторами) країни вважаються: високий рівень попиту на вітчизняні товари; оптимальний рівень концентрації, спеціалізації та кооперування в економіці; належний рівень уніфікації та стандартизації вітчизняної продукції; висока частка конкурентоспроможних підприємств; якісна інформаційна та нормативно-правова база управління; значна частка високотехнічних конкурентоспроможних товарів в експорті; доступ виробників до якісних та дешевих ресурсів тощо [10, с. 22–23].

Результати проведеного дослідження та моделювання свідчать, що найбільше на рівень конкурентоспроможності країни впливає обсяг її експорту, а також обсяг прямих іноземних інвестицій. Отже, для активізації економічного розвитку економіки України та реалізації її конкурентних переваг необхідно зосередитись на покращанні інвестиційного

клімату та стимулюванні внутрішнього товаровиробника щодо виробництва товарів та послуг, конкурентних на зовнішніх ринках.

Це ще раз підтверджує думку фахівців, що для виходу з економічної кризи Україна потребує не тільки фінансової допомоги з боку МВФ та інших джерел, але і насамперед довгострокових масштабних інвестицій. Донині всі спроби уряду активізувати інвестиційну діяльність виявилися неефективними, причинами чому є непередбачуваність та заангажованість державної економічної політики в цілому, нестабільність та непрозорість нормативно-правової бази, неефективна податкова та митна політика, масштабна корупція в усіх ешелонах влади. Необхідна максимальна дерегуляція інвестиційної сфери в Україні, захист прав інвесторів і вкладників, покращання доступу до міжнародних фінансових ринків, зниження фіскального тиску на бізнес. Тоді можна буде розглядати кризову ситуацію як сприятливий момент для глибинної зміни орієнтації національної економіки у напрямку якісних змін та інноваційних зрушень.

Висновки. Важливою ознакою конкурентоспроможності країни є її здатність пристосуватися до змін у світовому попиті та структурі виробництва. Для цього необхідно, щоб у країні існували економічні механізми, які відповідають за створення необхідних факторів виробництва, сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату та просування вітчизняних виробників на світові ринки.

Аналіз результатів досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених, а також розробок міжнародних рейтингових агентств засвідчив, що факторами, які найбільшою мірою визначають рівень конкурентоспроможності країни, є обсяг ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, сальдо зовнішньоторговельного балансу, обсяг експорту. За допомогою методів кореляційного та регресійного аналізу перевірено на прикладі України, що найбільше на рівень міжнародної конкурентоспроможності держави впливають такі фактори, як обсяг експорту та приріст прямих іноземних інвестицій.

Конкурентними перевагами України є наявність значних та досить різноманітних природних ресурсів, гарні кліматичні умови, що сприяють розвитку сільського господарства, високий рівень освіти та грамотності населення, розвинена мережа академічних та наукових установ, значний рівень відкритості економіки України, її інтегрованість у глобальні процеси.

З огляду на поточну стадію економічного розвитку, на якій перебуває наша держава, для реалізації конкурентних переваг та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності необхідно вдосконалення інфраструктури, інституційних засад розвитку економіки, соціальної інфраструктури та підвищення рівня макроекономічної стабільності.

Поряд із залученням іноземних інвестицій необхідні своєчасне виявлення, акумуляція й адресування в пріоритетні сфери внутрішніх

джерел фінансування, реформування сфери правового забезпечення підприємницької діяльності. Крім того, потрібно реформувати сільське господарство та енергетичну галузь, підвищувати матеріальну підтримку науково-технічної та машинобудівної сфер, розвивати транзитний потенціал країни, що у майбутньому може приносити значно більші надходження до державного бюджету.

Ці заходи сприятимуть розвитку пріоритетних галузей, а отже, і зростанню обсягів експорту країни, підвищенню інвестиційної привабливості України, що є визначальними факторами рівня її конкурентоспроможності. Піднесення рівня конкурентоспроможності України було і залишається першочерговим завданням ефективної економічної політики, без вирішення якого неможлива успішна інтеграція у світовий економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Rapkin P. David and Jonathan R. Strand. Is International Competitiveness a Meaningful Concept?* In C. Roe Goddard, John T. Passesmith and John G. Conklin, eds. *International Political Economy : State Market relations in the changing Global Order* Boulder, CO ; Lynne Rienner, 1996.
2. *Krugman P. Growing World Trade: Causes and consequences* / P. Krugman // *Brookings Papers on Economic Activity*. — Washington, 1995. — P. 327–377.
3. *Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ : монографія* / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник, Т. М. Мельник та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. — 309 с.
4. *Міжнародна економіка : підручник* / за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. — Ч. 2. — 324 с.
5. *Mazaraki A. Domestic market of Ukraine in an unstable global economy* / A. Mazaraki, V. Lagutin // *Herald of Kyiv national university of trade and economics*. — 2014. — № 6 (98). — P. 9–24.
6. *Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти : монографія* / О. А. Швиданенко. — К. : КНЕУ, 2007. — 312 с.
7. *Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія* / Л. Л. Антонюк. — К. : КНЕУ, 2004. — 275 с.
8. *Портер М. Е. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость* / М. Е. Портер ; пер. с англ. Е. Калинина. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. — 715 с.
9. *Романенко В. Конкурентоспроможність національної економіки: системний підхід* / В. Романенко // *Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту*. — 2012. — № 2. — С. 21–28.
10. *Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності* / Ю. Уманців // *Вісн. Антимонопольного комітету України. Конкуренція*. — 2011. — № 1. — С. 14–23.
11. *Скороход І. С. Напрями підвищення конкурентоспроможності України на світових ринках* / І. С. Скороход // *Наукові праці НДФІ*. — 2012. — № 2. — С. 38–42.
12. *The Global Competitiveness Reports* [Electronic resources]. — Access mode : <http://www.weforum.org/reports>.

13. *Heritage* Foundation [Electronic resource] / Official Site. — Access mode : <http://www.heritage.org/index/ranking>.
14. *Transparency* International [Electronic resource] / Official Site. — Access mode : <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>.
15. *The World Bank* Doing Business Ranking [Electronic resource] / Access mode : <http://www.doingbusiness.org>.
16. *Human Development Reports* [Electronic resource] / Access mode : <http://hdr.undp.org/en/reports>.
17. Державна служба статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
19. Офіційний портал ІСУ. — Режим доступу : <https://www.icu.ua>.
20. *IMD* World Competitiveness Yearbook 2015. — Режим доступу : <http://www.imd.org>.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2015.

Vertelyeva O. Factors of international competitiveness of Ukraine.

Background. *One of the main priorities of national interests of Ukraine is to create a competitive, social market economy that can successfully integrate into European political, economic and legal space. To implement this priority, ensuring sustainable development of the Ukrainian economy and avoid negative external effects it's necessary to develop and implement strategies to improve the international competitiveness of our country.*

The aim of the article is identifying relationships between the level of competitiveness and its key factors, construction of models that describe the influence of these factors on the level of international competitiveness of Ukraine, determination of competitive advantages, forming the practical recommendations for Ukraine in relation to strengthening its positions in internal and external markets.

Materials and methods. *The study was conducted based on a thorough analysis of the scientific works of foreign and domestic economists on international competitiveness, materials of the State Statistics Service of Ukraine, the World Economic Forum, International Institute for Management and Development, International Institute for Management Development, a set of new methods of scientific knowledge, systematic approach and synthesis was implemented. Methods of economic and mathematical modeling, correlation and regression analysis were used.*

Results. *The work contains a description of method of rating evaluation and the research of dynamics of competition positions of Ukraine in the world in accordance to the well known international rating methodologies. In particular there was investigated the dynamics of positions of Ukraine in accordance to such rating as the Global Competitiveness Index, Human Development Index, Global Peace Index, Corruption Perceptions Index, Index of Globalization, Ease of doing business Index, Press Freedom Index, Index of Economic Freedom.*

Using the methods of cross-correlation and regressive analysis there were developed the models that can be used for an analysis, prognosis and forming of measures to increase international competitiveness of Ukraine. These measures must be based on the basis of minimization of negative external influences and maximally effective use of competitive advantages of the country, such as considerable and quite various natural resources, good climatic terms, that facilitate the development of agriculture, high level of education and literacy of the people, high level of openness of economy of Ukraine, its integrating in global processes.

Conclusion. *Analysis of studies of foreign and domestic scientists and development of international rating agencies showed that the factors which most determine the*

competitiveness of a country is GDP, foreign direct investment, foreign trade balance and exports. Factors having the greatest impact on the international competitiveness of the state were identified with the help of correlation and regression analysis by the example of Ukraine. These factors turned out to be volume of exports and increase in foreign direct investment.

Keywords: competitiveness, foreign direct investment, volume of export, rating assessment, competitive advantage.

REFERENCES

1. *Rapkin P.* David and Jonathan R. Strand. Is International Competitiveness a Meaningful Concept? In C. Roe Goddard, John T. Passesmith and John G. Conklin, eds. *International Political Economy : State Market relations in the changing Global Order* Boulder, CO ; Lynne Rienner, 1996.
2. *Krugman P.* Growing World Trade: Causes and consequences / P. Krugman // *Brookings Papers on Economic Activity*. — Washington, 1995. — P. 327–377.
3. *Zovnishn'otorgovel'ni* aspekty konkurentnoi' polityky Ukrainy v umovah SOT : monografija / A. A. Mazaraki, V. V. Juhymenko, O. P. Grebel'nyk, T. M. Mel'nyk ta in.; za zag. red. A. A. Mazaraki. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2008. — 309 s.
4. *Mizhnarodna ekonomika : pidruchnyk / za zag. red. A. A. Mazaraki*. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2014. — Ch. 2. — 324 s.
5. *Mazaraki A.* Domestic market of Ukraine in an unstable global economy / A. Mazaraki, V. Lagutin // *Herald of Kyiv national university of trade and economics*. — 2014. — № 6 (98). — P. 9–24.
6. *Shvydanenko O. A.* Global'na konkurentospromozhnist': teoretychni ta prykladni aspekty : monografija / O. A. Shvydanenko. — K. : KNEU, 2007. — 312 s.
7. *Antonjuk L. L.* Mizhnarodna konkurentospromozhnist' kraï'n: teorija ta mehanizm realizacii' : monografija / L. L. Antonjuk. — K. : KNEU, 2004. — 275 s.
8. *Porter M. E.* Konkurentnoe preimushhestvo: Kak dostich' vysokogo rezul'tata i obespechit' ego ustojchivost' / M. E. Porter ; per. s angl. E. Kalinina. — M. : Al'pina Biznes Buks, 2005. — 715 s.
9. *Romanenko V.* Konkurentospromozhnist' nacional'noi' ekonomiky: systemnyj pidhid / V. Romanenko // *Visn. Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu*. — 2012. — № 2. — S. 21–28:
10. *Umanciv Ju.* Ekonomika Ukrainy u vymiri global'noi' konkurentospromozhnosti / Ju. Umanciv // *Visn. Antymonopol'nogo komitetu Ukrainy. Konkurencija*. — 2011. — № 1. — S. 14–23.
11. *Skorohod I. S.* Naprjamy pidvyshhennja konkurentospromozhnosti Ukrainy na svitovyh rynkah / I. S. Skorohod // *Naukovi praci NDFI*. — 2012. — № 2. — S. 38–42.
12. *The Global Competitiveness Reports* [Electronic resources]. — Access mode : <http://www.weforum.org/reports>.
13. *Heritage Foundation* [Electronic resource] / Official Site. — Access mode : <http://www.heritage.org/index/ranking>.
14. *Transparency International* [Electronic resource] / Official Site. — Access mode : <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>.
15. *The World Bank Doing Business Ranking* [Electronic resource] / Access mode : <http://www.doingbusiness.org>.
16. *Human Development Reports* [Electronic resource] / Access mode : <http://hdr.undp.org/en/reports>.
17. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. — Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. *Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy*. — Rezhym dostupu : <http://www.me.gov.ua>.
19. *Oficijnyj portal ICU*. — Rezhym dostupu : <https://www.icu.ua>.
20. *IMD World Competitiveness Yearbook 2015*. — Режим доступу : <http://www.imd.org>.